

ลอยกระทง

รักชาติ รักชุมชน

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

ลอยกระทง

รักษ์น้ำ วัฒนธรรม

โดย

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

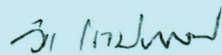
กระทรวงวัฒนธรรม

คำนิยมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประเทศไทยได้รักษาสืบทอดประเพณีลอยกระทงซึ่งเป็นประเพณีในฤดูน้ำหลาก ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสอง จนกลายเป็นประเพณีที่สร้างภาพลักษณ์ของประเทศ เนื่องจากสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยอันงดงาม ทั้งการแต่งกาย ศิลปกรรม การประดิษฐ์กระทง การประดับประดาไฟในยามค่ำคืน พิธีกรรม มหรสพ ศิลปะการแสดงพื้นถิ่น และการละเล่นรื่นเริง นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมการส่งเสริมคุณงามความดีและค่านิยมที่ดีแก่สมาชิกในสังคม เช่นการประกวดนางนพมาศ การประกวดประดิษฐ์กระทง และการร่วมแรงร่วมใจในการจัดงานใหญ่โตยิ่งใหญ่มาก เพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมไทยในท้องถิ่นให้มีชื่อเสียงในระดับประเทศ

กระทรวงวัฒนธรรมมีนโยบายที่จะส่งเสริมประเพณีลอยกระทงมรดกไทยอันทรงคุณค่าให้เป็นทรัพย์สินของชุมชนที่จะสร้างรายได้ ชื่อเสียง และเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนเผยแพร่และสร้างความนิยมสู่ประเทศสมาชิกในอาเซียนและสังคมโลกต่อไป

กระผมจึงหวังว่า หนังสือ “ลอยกระทง รักษาหน้า รักษาวัฒนธรรม” เล่มนี้ จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในประเพณีลอยกระทงของไทย และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการณ์อนุรักษ์มรดกไทยอันงดงามสู่มรดกโลกสืบไป

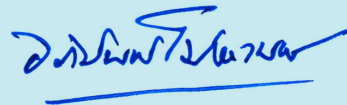
(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

คำนิยมของปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

ปัจจุบันประเพณีลอยกระทงของไทย ถือเป็นอีกเทศกาลหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ หลายพื้นที่ได้จัดงานลอยกระทงอย่างสวยงามและยิ่งใหญ่ ทำให้ประเพณีนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ประเพณีที่จะสืบทอดต่อเนื่องไปยังอนุชนรุ่นหลังได้นั้น ผู้ปฏิบัติต้องเห็นคุณค่า ความหมายและสาระสำคัญที่มีอยู่ในประเพณีนั้น ๆ ด้วย ประเพณีลอยกระทงก็เช่นเดียวกัน การที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดพิมพ์หนังสือ “ลอยกระทง รักษา รักษาวัฒนธรรม” เพื่อเผยแพร่สาระความรู้อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีลอยกระทง และสื่อถึงการช่วยกันรักษาน้ำ ซึ่งมีคุณค่าต่อมนุษยชาติ ขณะเดียวกันก็ร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีที่งดงามของเราไปด้วยนั้น จึงเป็นสิ่งที่ผมหวังว่า จะทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความเข้าใจ และช่วยกันสืบสานประเพณีลอยกระทงของเราให้ดำรงอยู่ต่อไป

(ศาสตราจารย์อภิรักษ์ โกษะโยธิน)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

คำนำ

“ลอยกระทง” เป็นอีกประเพณีหนึ่งของไทยที่ยึดถือและปฏิบัติต่อเนื่องกันมาอย่างช้านาน นิยมทำกันในวันเพ็ญเดือน ๑๒ ซึ่งเป็นช่วงฤดูน้ำหลาก โดยมีจุดมุ่งหมาย ความเชื่อและพิธีกรรมที่เหมือนหรือแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่คือการแสดงออกถึง “ความกตัญญู” รู้สำนึกต่อคุณค่าของน้ำอันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต

ปัจจุบันแม้จะมีการจัดประเพณีลอยกระทงอย่างแพร่หลายทั่วประเทศ แต่คนรุ่นใหม่อาจจะไม่ทราบความเป็นมาหรือคุณค่าของประเพณีนี้ ดังนั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้จัดทำหนังสือ “ลอยกระทง รักษ์หน้า รักษ์วัฒนธรรม” เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการลอยกระทงขึ้น เช่น การลอยกระทงมีมาแต่เมื่อไร มีวัตถุประสงค์อย่างไร นางนพมาศคือใคร ทำไมกระทงจึงนิยมทำเป็นรูปดอกบัว เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นหลังได้มีความรู้และเข้าใจในประเพณีของเรายิ่งขึ้น

(นางพิมพ์วี วัฒนวรานุกร)
อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

สารบัญ

ประเพณีลอยกระทง.....	๗
ลอยกระทงมีมาแต่เมื่อไร ทำเพื่ออะไร.....	๘
วัตถุประสงค์ของการลอยกระทง.....	๑๒
ตำนานและนิทานเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทง.....	๑๕
นางนพมาศคือใคร มาจากไหน มีตัวตนจริงหรือไม่ และทำไมกระทงจึงเป็นรูปดอกบัว.....	๒๑
คุณค่าของประเพณีลอยกระทง.....	๒๔
กิจกรรมที่พึงปฏิบัติ.....	๒๙

ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีลอยกระทง นับเป็นอีกประเพณีหนึ่งของไทยที่เป็นที่รู้จักกันดี ทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ถือเป็นเทศกาลแห่งความรื่นเริงสนุกสนานที่มีคุณค่า สาระ และมีจุดมุ่งหมายที่หลากหลาย ซึ่งไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้นที่มีประเพณีนี้ ในประเทศจีน อินเดีย กัมพูชา ลาว และพม่า ก็มีการลอยกระทงคล้าย ๆ กับบ้านเราจะต่างกันบ้างก็คงเป็นเรื่องรายละเอียด พิธีกรรม และความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น แม้แต่ในบ้านเราเองการลอยกระทงก็มาจากความเชื่อที่หลากหลายเช่นกัน

การลอยกระทง ที่ปฏิบัติกันอยู่ มักจะทำกันในคืนวันเพ็ญเดือน ๑๒ หรือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ซึ่งเป็นวันพระจันทร์เต็มดวง และเป็นช่วงที่น้ำหลากเต็มตลิ่ง โดยจะมีการนำดอกไม้ รูป เทียน หรือสิ่งของใส่ลงในสิ่งประดิษฐ์รูปต่าง ๆ ที่ไม่จมน้ำ เช่น กระทง เรือ แพ ดอกบัว ฯลฯ แล้วนำไปลอยตามลำน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์ และความเชื่อที่แตกต่างกันไป

ลอยกระทง

มีมาแต่เมื่อไร ทำเพื่ออะไร

จากเอกสารเผยแพร่ชื่อ “ลอยกระทง ขอบมาธรรมชาติ” ของ อ.สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวไว้ว่า ลอยกระทง เป็นพิธีกรรมร่วมกันของผู้คนในชุมชนทั้งสุวรรณภูมิ หรือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์ เพื่อขอขมาต่อธรรมชาติ อันมีดินและน้ำที่หล่อเลี้ยง ตลอดจนพืชและสัตว์ที่เกื้อกูลให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มนุษย์จึงมีชีวิตเจริญเติบโตขึ้นได้แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่นอนว่าลอยกระทงเริ่มมีมาแต่เมื่อไร แต่พิธีกรรมเกี่ยวกับ “ผี” ผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีอยู่กับผู้คนในชุมชนสุวรรณภูมิ ไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ตั้งแต่ก่อนรับศาสนาพุทธ-พราหมณ์จากอินเดีย

ผีสำคัญยุคแรก ๆ คือ ผีน้ำ และ ผีดิน ซึ่งต่อมาเรียกชื่อด้วยคำยอกย่องว่า “แม่พระคงคา” กับ “แม่พระธรณี” มีคำพื้นเมืองนำหน้าว่า “แม่” ที่หมายถึง ผู้เป็นใหญ่

ผู้คนในสุวรรณภูมิรู้ว่าที่มีชีวิตอยู่ได้ก็เพราะ น้ำ และ ดิน เป็นสำคัญ และ น้ำ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นบ่อเกิดของสิ่งมีชีวิต ดังนั้น เมื่อคนเรามีชีวิตอยู่รอดได้ปีหนึ่ง จึงทำพิธีขอขมาที่ได้ล่วงล้ำก้ำเกินโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น เหยียบย่ำ ถ่ายของเสีย

หรือทำสิ่งอื่นใดที่ไม่เหมาะสมเสียครั้งหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ทำพิธีบูชาพระคุณไปพร้อมกัน ด้วยการใช้วัสดุที่ลอยน้ำได้ใส่เครื่องเช่น ไข่ ไข่ลอยไปกับน้ำ อาทิ ต้นกล้วย กระบองไม้ไผ่ กะลามะพร้าว ฯลฯ

และช่วงเวลาที่เหมาะสมที่คนเราเรียนรู้จากประสบการณ์ธรรมชาติ คือ สิ้นปีนักษัตรเก่า ขึ้นปีนักษัตรใหม่ ตามจันทรคติที่มีดวงจันทร์เป็นศูนย์กลาง เพราะเป็นสิ่งที่มีความทำให้เกิดน้ำขึ้น น้ำลง ซึ่งวันสิ้นปีนักษัตรเก่า ก็คือ วันเพ็ญ ขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๑๒ เพราะเป็นช่วงที่น้ำขึ้นสูงสุด

และเมื่อพ้นไปจากนี้ก็เริ่มขึ้น**ปีนักษัตรใหม่** เรียกเดือนอ้าย
แปลว่าเดือนหนึ่ง ตามคำโบราณนับหนึ่ง สอง สาม ฯลฯ ว่า อ้าย
ยี่ สาม เป็นต้น และเมื่อเทียบช่วงเวลากับปฏิทินตามสุริยคติที่มี
ดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางก็จะตกราวเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน
ของทุกปี และหลังจากรับศาสนาพุทธ-พราหมณ์จากอินเดียเมื่อราว
๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ราชสำนักโบราณในสุวรรณภูมิก็ได้ปรับพิธีกรรม
“ผี” เพื่อขอขมาน้ำและดินให้เข้ากับศาสนาที่รับเข้ามาใหม่ **ทำให้**
ความหมายเดิมเปลี่ยนไป กลายเป็นการลอยกระทง เพื่อบูชา
พระพุทธเจ้าและเทวดา ซึ่งในส่วนนี้มีพยานหลักฐานเก่าสุด คือ
รูปสลักพิธีกรรมทางน้ำคล้ายลอยกระทงที่ปราสาทหินบายนใน
นครธม ทำขึ้นราวหลัง พ.ศ. ๑๗๐๐ แต่สำหรับชุมชนชาวบ้านทั่วไป
ก็ยังเข้าใจเหมือนเดิม คือ ขอขมาแม่พระคงคาและแม่พระธรณี
ตั้งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในเอกสารของลาลูแบร์ชาวฝรั่งเศสที่บันทึก
พิธีชาวบ้านในกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เอาไว้หลายตอน เช่น “ประชาชนพลเมืองจะแสดงความขอบคุณ
แม่คงคาด้วยการตามประทีปโคมไฟขนาดใหญ่ (ในแม่น้ำ) อยู่หลายคืน...
เราจะได้เห็นทั้งลำแม่น้ำเต็มไปด้วยดวงประทีปลอยน้ำ.....” เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการลอยกระทง

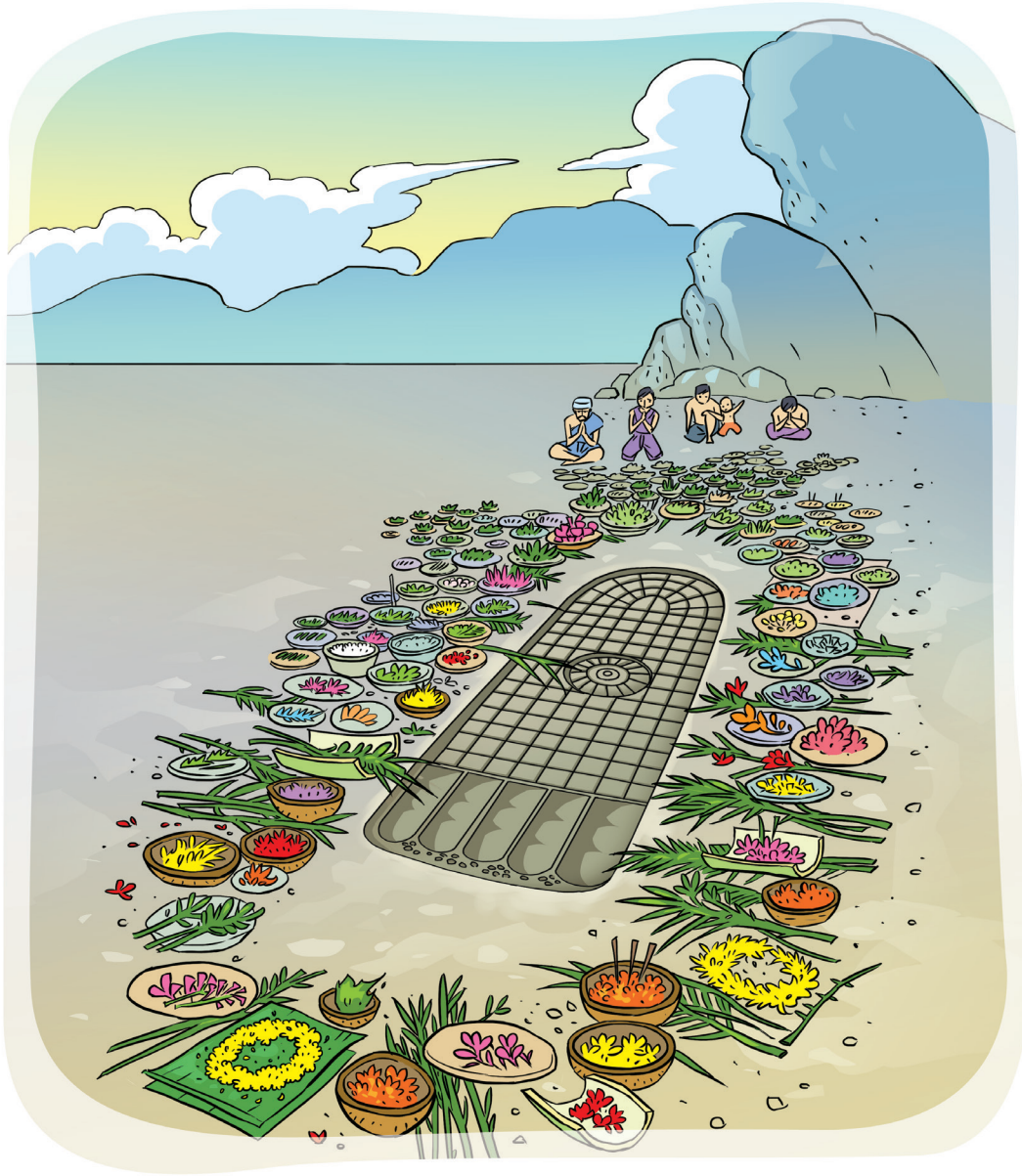
วัตถุประสงค์ของการลอยกระทงค่อนข้างมีความหลากหลาย ขึ้นกับประเพณี และความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

๑. เพื่อบูชาพระพุทธเจ้าในวันเสด็จกลับจากเทวโลก เมื่อครั้งเสด็จไป จำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนาอภิธรรมโปรดพุทธมารดา

๒. เพื่อบูชาพระเกตศแก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเป็นที่บรรจุ พระเกศาของพระพุทธเจ้า

๓. เพื่อบูชารอยพระบาทบาท ที่ประทับรอยพระบาท ประดิษฐาน ไว้บนหาดทรายริมฝั่ง แม่น้ำนัมมทานที ในอินเดีย

๔. เพื่อบูชาพระอุปคุตเถระ ที่บำเพ็ญบริกรรมคาถาในท้องทะเลลึกหรือสะดือทะเลซึ่งตำนานเล่าว่าเป็นพระเถระที่มีอิทธิฤทธิ์มาก สามารถปราบพญามารได้
๕. เพื่อบูชาท้าวพกาพรหมบนสวรรค์ชั้นพรหมโลก
๖. เพื่อแสดงความขอบคุณพระแม่คงคาซึ่งเป็นแหล่งน้ำให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ต่าง ๆ
๗. เพื่อขอขมาต่อพระแม่คงคาที่มนุษย์ได้ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป
๘. เพื่อระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว
๙. เพื่อสะเดาะเคราะห์หรือลอยทุกข์โศกโรคภัยต่าง ๆ คล้ายพิธีลอยบาปของพราหมณ์
๑๐. เพื่ออธิษฐานขอสิ่งที่ปรารถนา

ตำนานและนิทาน เกี่ยวกับประเพณีลอยกระทง

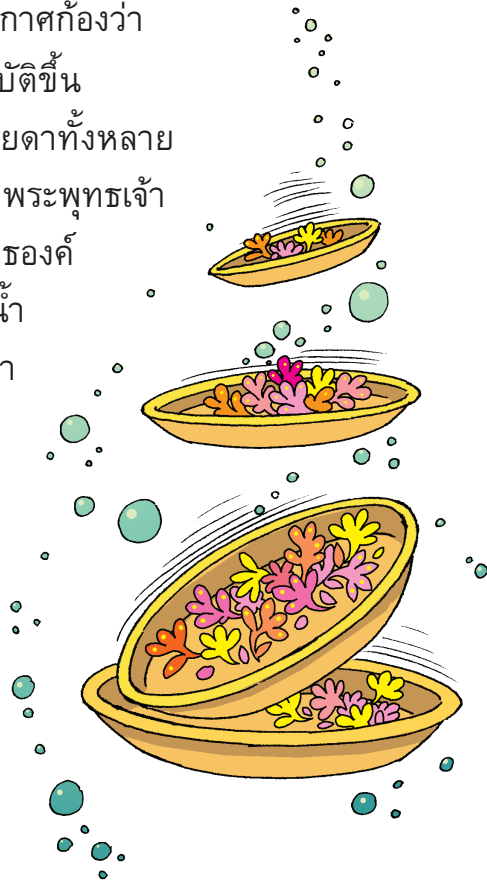
มีนิทานและตำนานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยกระทงหลายเรื่องดังจะขอยกตัวอย่าง ดังนี้

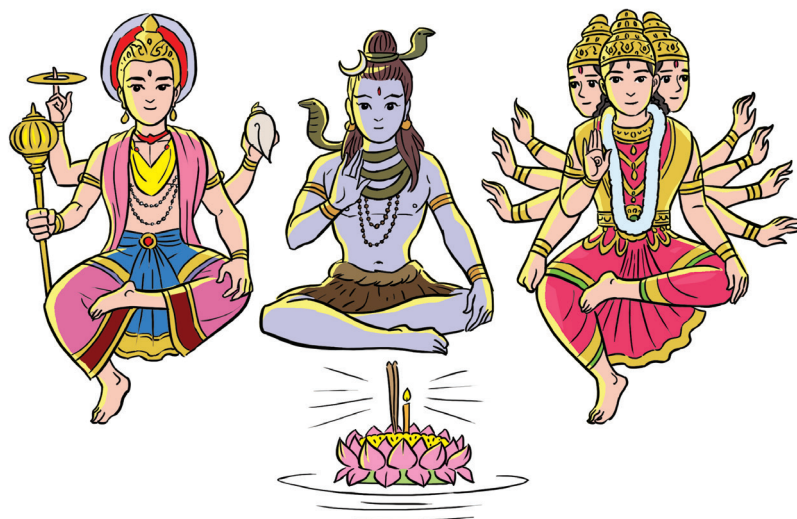
เรื่องแรก ว่ากันว่า การลอยกระทง มีต้นกำเนิดมาจากศาสนาพุทธนั่นเอง กล่าวคือ ก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้เป็นสมเด็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ ใต้ต้นโพธิ์ ใกล้แม่น้ำเนรัญชรา กาลวันหนึ่ง นางสุชาดาอุบาสิกาได้ให้สาวใช้นำข้าวมธุปายาส (ข้าวกวน/หุงด้วยน้ำผึ้งหรือน้ำอ้อย) ใส่ถาดทองไปถวาย

เมื่อพระองค์เสวยหมดแล้ว ก็ทรงตั้งสัตยาธิษฐานว่า ถ้าหาก
วันใดจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ก็ขอให้ถาดลอยทวนน้ำ ด้วยแรง
สัตยาธิษฐานและบุญญาภิหาร ถาดก็ลอยทวนน้ำไปจนถึงสะดือ
ทะเล แล้วก็จมไปถูกขนดทางพระยานาคผู้รักษาบาดาล พระยานาค
ตื่นขึ้น พอเห็นว่าเป็นอะไร ก็ประกาศก้องว่า
บัดนี้ได้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้น
ในโลกอีกองค์แล้ว ครั้นแล้วเทพดาทั้งหลาย
และพระยานาคก็พากันไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า
และพระยานาคก็ได้ขอให้พระพุทธองค์
ประทับรอยพระบาทไว้บนฝั่งแม่น้ำ
เนรัญชรา เพื่อพวกเขาจะได้ขึ้นมา
ถวายสักการะได้ พระองค์ก็ทรง
ทำตาม ส่วนสาวใช้ก็นำความ
ไปบอกนางสุชาดา ครั้นถึงวันนั้น
ของทุกปี นางสุชาดาก็จะนำ
เครื่องหอมและดอกไม้ใส่ถาด
ไปลอยน้ำเพื่อไปนมัสการรอย
พระพุทธรบาทเป็นประจำเสมอมา
และต่อ ๆ มาก็ได้กลายเป็น
ประเพณีลอยกระทง
ตามที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

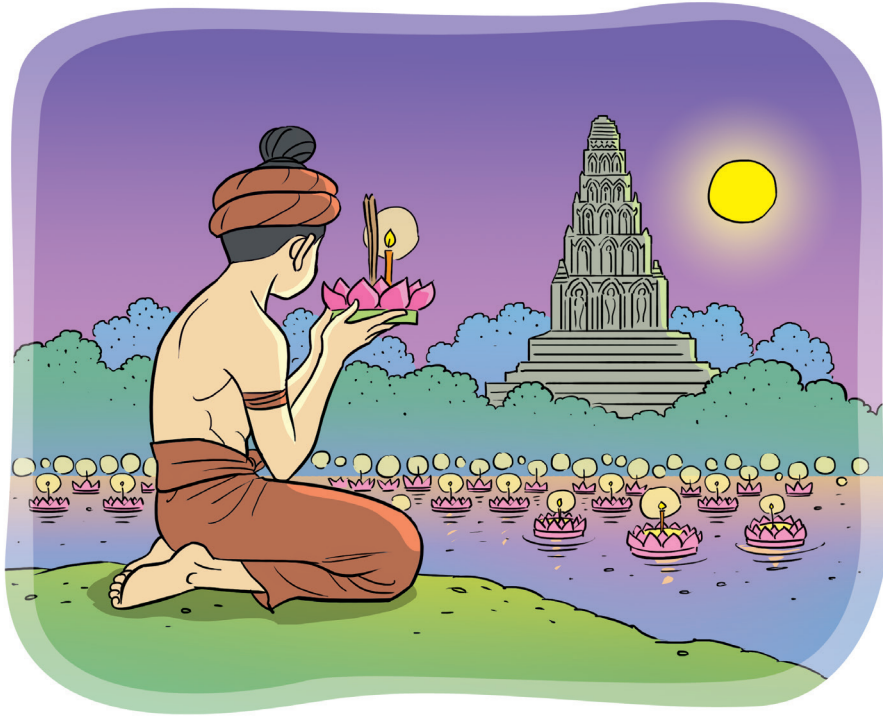

เรื่องที่สอง ตามตำราพรหมณ์ คณาจารย์กล่าวว่า พิธีลอย ประทีปหรือ ตามประทีปนี้ แต่เดิมเป็นพิธีทางศาสนาพราหมณ์ ทำขึ้นเพื่อบูชาเทพเจ้าทั้งสามคือ พระอิศวร พระนารายณ์ และ พระพรหม คู่กับลอยกระทง ก่อนจะลอยก็ต้องมีการตามประทีปก่อน ซึ่งตามคัมภีร์โบราณอินเดียเรียกว่า “ทีปาวลี” โดยกำหนด ทางโหราศาสตร์ว่าเมื่อพระอาทิตย์ถึงราศีพิจิก และพระจันทร์อยู่ ราศีพฤษภเมื่อใด เมื่อนั้นเป็นเวลาตามประทีป และเมื่อบูชาไว้ ครบกำหนดวันแล้ว ก็เอาโคมไฟนั้นไปลอยน้ำเสีย ต่อมาชาวพุทธ เห็นเป็นเรื่องดี จึงแปลงเป็นการบูชารอยพระพุทธรูปและการรับ เสด็จพระพุทธรูปเจ้า โดยมักถือเอาเดือน ๑๒ หรือเดือนยี่เป็ง เป็นเกณฑ์ (ยี่เป็ง คือเดือนสอง ตามการนับทางล้านนา ที่นับเดือน ทางจันทรคติ เร็วกว่าภาคกลาง ๒ เดือน)

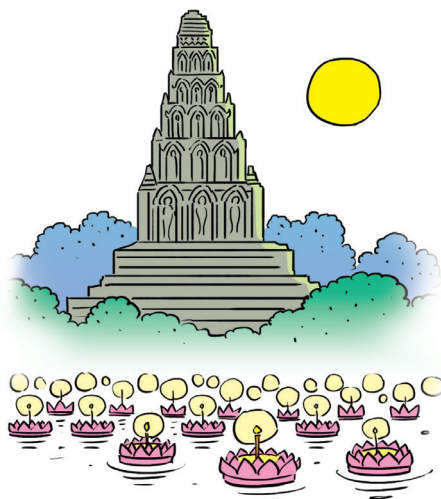
เรื่องที่สาม เป็นเรื่องของพม่า เล่าว่า ครั้งหนึ่งในสมัยพระเจ้า
อโศกมหาราช ทรงมีพระประสงค์จะสร้างเจดีย์ให้ครบ ๘๔,๐๐๐ องค์
แต่ถูกพระยามารคอยขัดขวาง พระองค์จึงไปขอให้พระอรหันต์
องค์หนึ่ง คือ พระอุปกุตช่วยเหลือ พระอุปกุตจึงไปขอร้องพระยานาค
เมืองบาดาลให้ช่วย พระยานาครับปากและปราบพระยามารจนสำเร็จ
พระเจ้าอโศกมหาราชจึงสร้างเจดีย์ได้สำเร็จสมพระประสงค์ ตั้งแต่นั้นมา
เมื่อถึงวันเพ็ญ เดือน ๑๒ คนทั้งหลายก็จะทำพิธีลอยกระทง
เพื่อบูชาคุณพระยานาค เรื่องนี้ บางแห่งก็ว่า พระยานาคก็คือ
พระอุปกุตที่อยู่ใต้สะดือทะเล และมีอิทธิฤทธิ์มาก จึงปราบมารได้
และพระอุปกุตนี้เป็นที่นับถือของชาวพม่าและชาวพม่าของไทยมาก

เรื่องที่สี่ เกิดจากความเชื่อแต่ครั้งโบราณในล้านนา ว่าเกิดอหิวาต์ระบาศที่อาณาจักรหริภุญชัย ทำให้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก พวกที่ไม่ตายจึงอพยพไปอยู่เมืองสะเทิมและหงสาวดีเป็นเวลา ๖ ปี บางคนก็มีครอบครัวอยู่ที่นั่น ครั้นเมื่ออหิวาต์ได้สงบลงแล้ว บางส่วนจึงอพยพกลับ และเมื่อถึงวันครบรอบที่ได้อพยพไป ก็ได้จัดรูปเทียนสักการะพร้อมเครื่องอุปโภคบริโภคดีงกล่าวใส่สะเปา (อ่านว่า “สะ-เปา หมายถึง สำเภาหรือกระทง) ล่องตามลำน้ำ เพื่อระลึกถึงญาติที่มีอยู่ในเมืองหงสาวดี ซึ่งการลอยกระทงดังกล่าว

จะทำในวันยี่เป็ง คือ เพ็ญเดือนสิบสอง เรียกกันว่า การลอยโคมด แต่มีได้ทำทั่วไปในล้านนา ส่วนใหญ่เทศกาลยี่เป็งนี้ ชาวล้านนา จะมีพิธีตั้งธัมม์หลวง หรือการเทศน์คัมภีร์ขนาดยาวอย่างเทศน์มหาชาติและมีการจุดประทัดไฟอย่างกว้างขวางมากกว่า (การลอยกระทง ที่ทางโบราณล้านนาเรียกว่า ลอยโคมด นี้ คำว่า “โคมด” อ่านว่า ชะ-โหมด เป็นชื่อผีป่า ชอบออกหากินกลางคืน และมีไฟพะเนียงเห็นเป็นระยະ ๆ คล้ายผีกระสือ ดังนั้น จึงเรียกเอาตามลักษณะกระทงที่จุดเทียนลอยในน้ำ เห็นเงาสะท้อนับ ๆ แวม ๆ คล้ายผีโคมดว่า ลอยโคมด ดังกล่าว)

นางนพมาศ

คือใคร มาจากไหน มีตัวตนจริงหรือไม่
และทำไมกระทงจึงเป็นรูปดอกบัว

.....

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นช่วงที่บ้านเมือง
มั่นคง การศึกสงครามลดลงเกือบหมด การค้าก็มั่งคั่งขึ้น โดยเฉพาะ
กับจีน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ฟื้นฟู
ประเพณีพิธีกรรมสำคัญเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของราชอาณาจักร
และด้วยความจำเป็นในด้านอื่น ๆ อีก จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์
หนังสือ ตำราทำวศรีจุฬาลักษณ์ หรือ นางนพมาศ ขึ้นมา โดย
สมมุติให้ฉากของเรื่องเกิดขึ้นในยุคพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัย ซึ่งตำรา
ดังกล่าวได้พูดถึงนางนพมาศว่าเป็นพระสนมเอกของพระร่วง ที่ได้
คิดประดิษฐ์กระทงใบตองเป็นรูปดอกบัวกมุทขึ้น ด้วยเห็นว่าเป็น
ดอกบัวพิเศษที่บานในเวลากลางคืนเพียงปีละครั้ง สมควรทำเป็น
กระทงแต่งประทีป ลอยไปถวายสักการะรอยพระพุทธรูป ซึ่งเมื่อ
พระร่วงเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นก็รับสั่งถามถึงความหมาย นางก็ได้
ทูลอธิบายจนเป็นที่พอพระราชหฤทัย พระองค์จึงมีพระราชดำรัสว่า
“แต่นี้สืบไปเบื้องหน้าโดยลำดับ กษัตริย์ในสยามประเทศ
ถึงกาลกำหนดนักขัตฤกษ์ วันเพ็ญเดือน ๑๒ ให้ทำโคมลอยเป็น
รูปดอกบัว อุทิศสักการบูชาพระพุทธรูปนันทนาการที่ ทรายเท่า
กัลปาวสาน” ด้วยเหตุนี้ จึงเกิด กระทง ทำด้วยใบตองแทน
วัสดุอื่น ๆ แล้วนิยมใช้ลอยกระทงมาแต่ครานั้นตรงจนทุกวันนี้
รวมถึงการทำกระทงเป็นรูปดอกบัว ซึ่งตำราทำวศรีจุฬาลักษณ์
หรือนางนพมาศนี้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเชื่อว่าเป็น
พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เนื่องจากสำนวนโวหารมีลักษณะร่วมกับวรรณกรรม
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ อีกทั้งยังมีเพราะมีข้อความหลายตอนที่แสดง
ให้เห็นว่าแต่งสมัยกรุงสุโขทัยไม่ได้ เช่น การอ้างถึงอเมริกัน ปืนใหญ่
เป็นต้น ดังนั้น นางนพมาศจึงเป็นเพียง “นางในวรรณคดี” มิได้
มีตัวตนอยู่จริง

นอกจากนี้ ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยและเอกสารร่วมสมัย
ก็ไม่มีปรากฏชื่อ “ลอยกระทง” แม้แต่ในศิลาจารึกของพ่อขุนราม
คำแหงก็มีแต่ชื่อ “เผาเทียน เล่นไฟ” ที่มีความหมายอย่างกว้าง ๆ ว่า
การทำบุญไหว้พระ โดยไม่มีคำว่า “ลอยกระทง” อยู่ในศิลาจารึก
นี้เลย ส่วนเอกสารและวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยาสมัยแรก ๆ ก็มี
แต่ชื่อ ชักโคม ลอยโคม แหวนโคม และลตชุดลอยโคมลงน้ำ
ในพิธีพราหมณ์ของราชสำนักเท่านั้น และแม้แต่
ในสมัยกรุงธนบุรีก็ไม่มีชื่อนี้ จนถึงยุคต้น
กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีปรากฏชัดเจน
ในพระราชพงศาวดารแผ่นดิน
รัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์
และเรื่องนางนพมาศ พระราชนิพนธ์
รัชกาลที่ ๓ ซึ่งก็หมายความว่า
คำว่า “ลอยกระทง” เพิ่งปรากฏ
ในต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง

คุณค่าของประเพณีลอยกระทง

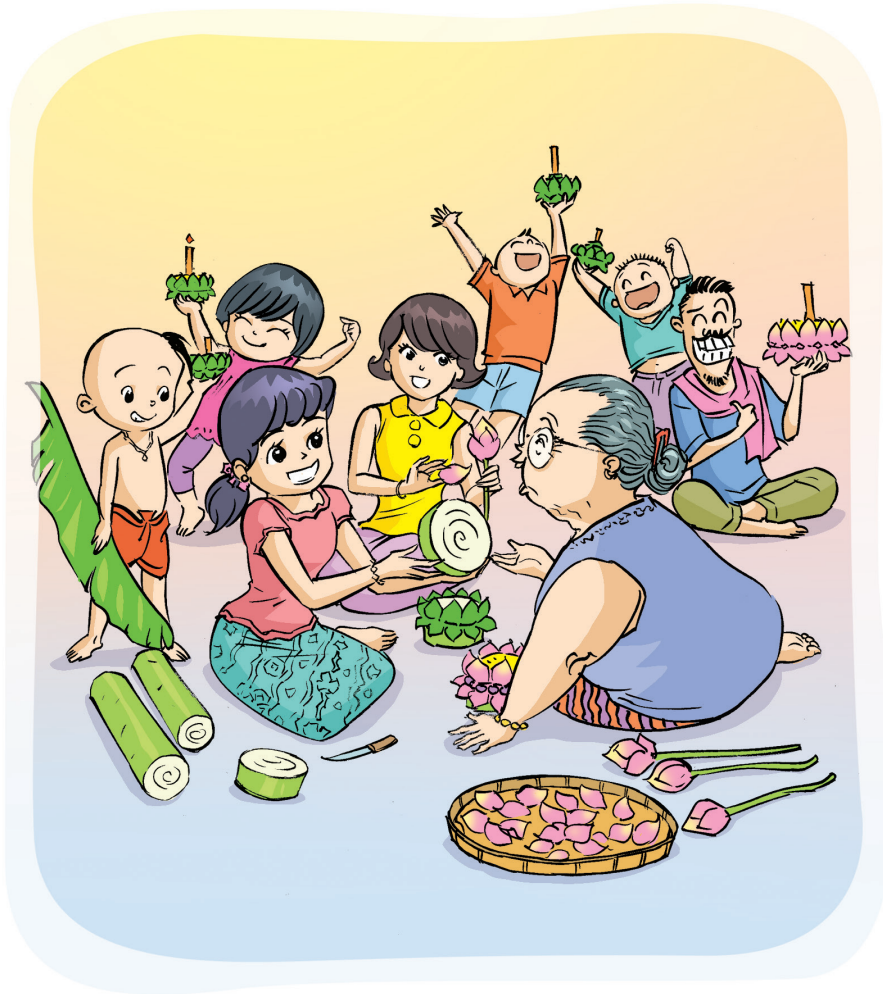
การที่ประเพณีลอยกระทงยังคงมี
ความสำคัญและดำรงต่อเนื่องมาถึงทุกวันนี้
และได้กลายเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่ง
ของไทยไปแล้วนั้น เชื่อว่าคงเป็นเพราะ
ประเพณีลอยกระทงยังมีคุณค่า
ที่เป็นประโยชน์ต่อ
ครอบครัวชุมชน
สังคมและศาสนา
กล่าวคือ

คุณค่าต่อครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาส
ทำกิจกรรมด้วยกัน เช่น ร่วมกันประดิษฐ์กระทงไปลอย อีกทั้ง
ได้แสดงความกตัญญูกตเวทิต่อน้ำที่ให้คุณประโยชน์แก่เรา
ในด้านต่าง ๆ หรือบางท้องถิ่นก็เป็นการแสดงความระลึกถึงบรรพบุรุษ
ผู้ล่วงลับ

คุณค่าต่อชุมชน ทำให้เกิดความรัก ความสมัครสมาน
สามัคคีในชุมชน เช่น ช่วยกันประดิษฐ์กระทงไปประกวด อันเป็น
การช่วยส่งเสริมการช่างฝีมือท้องถิ่นทางอ้อม หรือทำให้ได้มีโอกาส
พบปะสังสรรค์ และสนุกสนานร่วมกัน

คุณค่าต่อศาสนา ได้ช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา เช่น ทางภาคเหนือ ที่มีการทำบุญให้ทาน การถือศีลที่วัด หรือการลอยกระทง เพื่อบูชารอยพระพุทธรูปบาทก็นำมาซึ่งการน้อมรำลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

คุณค่าต่อสังคม ทำให้มีความเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม
ได้ตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำลำคลองที่ได้ใช้สอย และ
อำนวยความสะดวกต่อเราทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาจจะช่วยกัน
ขุดลอกคูคลองให้สะอาด ไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป

กิจกรรมที่พึงปฏิบัติ

๑. ร่วมกันทำความสะอาดแม่น้ำ ลำคลอง
ทั้งก่อนและหลังงานลอยกระทงเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำ
ให้ใสสะอาดเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒. สร้างกุศล
ด้วยการทำบุญ
ทำทาน หรือ
ปฏิบัติธรรม
ตามสมควร

๓. ประดิษฐ์กระทง
ด้วยวัสดุในท้องถิ่น
หรือวัสดุที่ไม่ทำลาย
สิ่งแวดล้อม

๔. จัดกิจกรรม การละเล่น หรือการแสดง
ตามประเพณีท้องถิ่น เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้
และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

๕. ไม่ควรเล่นพลุ ดอกไม้เพลิง
หรือวัสดุที่จะก่อให้เกิดอันตราย
ในที่สาธารณะหรือชุมชน

๖. ไม่เมาสุราอาละวาด
หรือทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น
โดยเฉพาะเมาไม่ขับ

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นางพิมพ์รวิ วัฒนวรารุง

นายมานัส ทารัตนใจ

นางสุนันทา มิตรงาม

นางสาวทัศนชล เทพกำปนาท

อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมศึกษา

คณะทำงาน

นางอรุณี คงเสรี

นางสาวปราณิสา เตียวพิพิธพร

นายสุชาติ คณานนท์

นางสลักจิตร์ ศรีชัย

นายกาจบดีรินทร์ พันธุ์ภักดี

นางสาวภริตา เหมทานนท์

นายจตุพร ธีราภรณ์

นางสาวเพ็ญนภา มณฑา

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ

นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ

นักวิชาการวัฒนธรรม

ภาพประกอบ

นายโอม รัชเวทย์

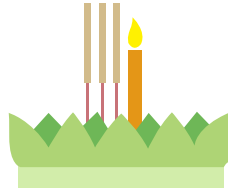
นายสละ นาคบำรุง

นายมนัส หัสดำ

จำนวนพิมพ์ : ๑๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤศจิกายน ๒๕๕๘

พิมพ์ที่ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์สงเคราะห์องค์การทหารผ่านศึก

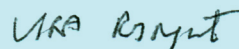
LOY KRATHONG
TRADITION

Message

The Loy Krathong festival is observed during the time when there is a high water level on the full moon night of the 12th lunar month. As the most fascinating water-based cultural event, it represents a close bond between Thai people and waterways on which they depend for their livelihood. The function showcases the true artistic value of rituals, costume, flowers arrangement, fine arts, dance, theatre and other festive entertainments including light decoration. As a matter of fact, Loy Krathong is laden with value. It promotes solidarity and cooperation among community as seen in local activities. These include contests of various kinds: Krathong designs, the ‘Nang Noppamas’ beauty pageant, dance, music and so on. It thus serves to transmit the beauty and goodness of local tradition to young generations. The nationwide annual celebrations of Loy Krathong enhance the continuity of Thai tradition.

The Ministry of Culture works to promote Loy Krathong festival as local cultural asset to gain increased revenue, fame and cultural identity on the national, ASEAN and the global levels.

On behalf of the Ministry of Culture, I am pleased that the Department of Cultural Promotion has published the book of “Loy Krathong festival” as a means of developing a deeper understanding of the intrinsic value, the meaning and the legendary account of this time-honoured tradition.

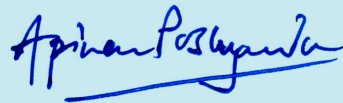
(Vira Rojpojchanarat)
Minister of Culture

Message

Loy Krathong festival is currently celebrated all over the country both in cities and in the most remote rural hamlets in its true spirit of merriment. It is the most favoured, festive and romantic festival of Thailand especially in modern times among the Thais and foreign visitors.

Apart from rendering joy and unity in the community, Loy Krathong festival plays the role of transmitting Thai custom and tradition to the young generation. Loy Krathong festival represents the time when all the children and youth ought to appreciate traditional Thai values and choose what they consider the best way to uphold and maintain Loy Krathong festival as the Thai cultural heritage.

In publishing the book of Loy Krathong Tradition, the Department of Cultural Promotion has pointed out the true value as shown in the spirit of Thai cultural and environmental awareness. It reflects the gratitude the Thais pay to water as a precious resource of life in an agricultural society. It makes Loy Krathong day more meaningful to mankind, reviving the old values which have been the basis of Thai society. Loy Krathong festival is undoubtedly the embodiment of traditional Thai values, which should be continually preserved and promoted.

(Prof. Dr. Apinan Poshyananda)
Permanent Secretary for Culture
Ministry of Culture

Preface

Loy Krathong Tradition is a ceremony to honour the Goddess of the river. In Thailand, it is annually held on full moon day in November which is the end of the rain season, most areas around the rivers and canals are flooded. The people have the same or different objectives, customs and beliefs depending on each region. Nevertheless, the most objective is mainly the expression of gratitude to the value of water for nourishing the human lives.

At present, although Loy Krathong festival is celebrated all over the country, the new generations do not perceive the background and values of this tradition. Therefore, the Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture has published the book of “Loy Krathong Tradition” in order to disseminate the knowledge, background, objectives and other information of Loy Krathong Tradition as well as to enhance the people, especially the new generations, a better understanding of our tradition.

(Mrs.Pimravee Watthanavarangkul)
Director-General
Department of Cultural Promotion

Loy Krathong Tradition

Loy Krathong Tradition is a ceremony to honor the Goddess of the river. In Thailand, it is annually held on full moon day in November. Krathongs are small vessels or cups often made of cut banana stems, leaf and contain flowers, candles and joss sticks. They are released in the rivers and left to float downstream. Upon releasing the Krathongs, people ask for forgiveness to the Goddess of the river for polluting her. It is one of the religious customs in Thailand. During this period, at the end of the rain season, most areas around rivers and canals are flooded. This occurrence sparked an old Thai saying; in the 11th lunar month there is flooding and in the 12th lunar month the (stagnant) flood waters are retreating. This period is a time for rejoicing as the weather is changing for the better. The rain season is more or less over and the winter or cool season is beginning. The moon is also at its brightest this time of the year. At present, Loy Krathong Tradition is a major celebration in Thailand.

Objectives

.....

The objectives are various depending on different customs and beliefs.

1. To pay homage to the Lord Buddha's descent from the second heaven (where Indra dwells) after staying in a Buddhist monastery during the Buddhist lent in order to preach a sermon to his royal mother.

2. To pay homage to the heavenly Pagoda containing the Lord Buddha's top knot cut off at his self-ordination.

3. To pay homage to the Lord Buddha's foot print on the bank of the Nammatha River in India.

4. To pay tribute to the senior disciple Upakut, who found his recluse in the ocean (a belief inherited from Myanmar; the priest had supernatural powers in conquering the God of Evil).

5. To pay homage to God Phaka Prom living in the third heaven.

6. To thank the Goddess Mae Khongkha, the Mother of Water, which a source of water for human use.

7. To worship the Goddess Mae Khongkha, the Mother of Water, asking for forgiveness for polluting her.

8. To remind the benevolence of ancestors
9. To float one's sufferings away, this practice is similar to the Sin Floating Rite of Brahmin.
10. To ask for blessing.

Loy Krathong Tradition: Expression of Gratitude

.....

Thai people express their gratitude to the Goddess of Water for nourishing their lives by celebrating Loy Krathong. However, depending on beliefs, Loy Krathong is also celebrated to express gratitude to the Lord Buddha or paying homage to ancestors. To make a long story shorter it can be said that Loy Krathong Tradition is about expressing gratitude.

Values of Loy Krathong Tradition

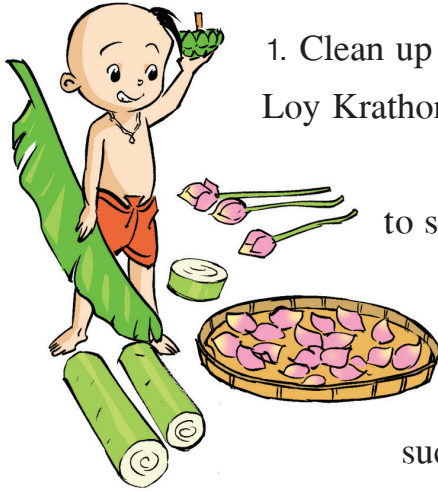
---

1. Family Value : relationships between family members are tightened as family members are celebrating together.
2. Community Value : communities are more harmonious by joining in the Loy Krathong activities.
3. Religious Value : Buddhist practices such as merit making, practicing dharma and sermons are essential parts of Loy Krathong celebration; therefore, they contribute to strengthen religious beliefs.
4. Social Value : raising awareness in water resources conservation.

Activities that should be promoted

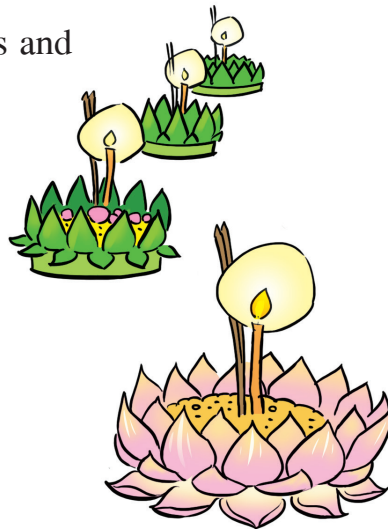
1. Clean up the rivers, both before and after Loy Krathong celebration.
2. Perform good deeds, listen to sermons, and practice the dharma.
3. Utilize local bio-degradable materials in making Krathongs.
4. Promote alternative activities such as a Krathong Contest, Hot-air Balloon Contest and others. Presently, the Noppamas Queen contest (The daughter of a Brahman priest and a lady at the Court of King Phra Ruang of Sukhothai, who developed a new style of lotus flower which were to be floated on the streaming waters at night to please the King) is a new, but indispensable feature.
5. Save use of fireworks in order to avoid hurting people or damaging properties.
6. Don't drink alcohol or quarrel with others, especially, don't drive drunk.

Conclusion

Loy Krathong Tradition has been a part of the Thai culture and way of living for a long time. At full moon night of the Thai 12th month (November), whole Thai people gather at the river banks and ask for blessings and forgiveness from the Goddess of the River by releasing Krathongs. Thousands of candle lights released at the same time illuminate the river brilliantly and is an eerie but beautiful spectacle. The traditional custom has become a major attraction for foreign tourist participating in the activities and enjoying Thai hospitality.

However we should not forget the real message of Loy Krathong :
Gratitude to the
River Goddess.

Working Group

Project Consultants

Mrs. Pimravee Watthanavarangkul Director-General of Department of Cultural Promotion

Mr. Manat Tharatjai Deputy Director-General of Department of Cultural Promotion

Mrs. Sunantha Mit-ngam Deputy Director-General of Department of Cultural Promotion

Ms. Tassachon Thegumpanat Director of Cultural study Institute

Working Team

Mrs. Arunee Kongseree Cultural Officer (Senior Professional Level)

Ms. Pranisa Teopipithporn Cultural Officer (Senior Professional Level)

Mr. Suchat Kananon Cultural Officer (Professional Level)

Mrs. Salakjit Srichai Cultural Officer (Professional Level)

Mr. Kajbodin Punpugdee Cultural Officer (Practitioner Level)

Ms. Patita Hemtanont Cultural Officer (Practitioner Level)

Mr. Jatuporn Thiraporn Cultural Officer (Practitioner Level)

Mr. Pennapa Monta Cultural Officer

Illustrator

Mr. Om Ratchawej

Mr. Salah Nakbumrung

Mr. Manut Hutsadam

LOY KRATHONG TRADITION

Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture, Thailand

